

A háborúk hatása az emberek magánjogi viszonyaira

1. Bevezetés

„Azért tartjuk fenn a hadseregeket, hogy megoldjuk a nemzetek közötti nézeteltéréseket. De a nézeteltérések olyanok, mint az egyenletek – ezeket nem lehet bombákkal megoldani; még atombombákkal sem”. (Szent-Györgyi Albert)

Sajnálatos nemzetközi események miatt vált aktualitássá, hogy a háborúk hatásaival foglalkozunk. A köznapi diskurzusban a háborút nagyméretű erőszakos összeütközéssel, intenzív fegyveres konfliktussal szoktuk azonosítani, amely az emberek nagyobb csoportját, országokat érint. A háborúnak sokféle motivációja lehet, így leggyakrabban terület-szerzés, természeti, gazdasági erőforrásokért való küzdelem, ideológiai, vallási okok. A háborúkkal kapcsolatos nemzetközi jogi szabályokat a genfi egyezmények tartalmazzák, ezekkel nem kívánok érdemben foglalkozni, ehelyett a háború főbb magánjogi vonatkozásait tekintem át vázlatosan.

2. A magánjogi jogalkotás a háborúra tekintettel

Mit jelent a háború magánjogi szempontból? Ennek a nehéz kérdésnek a megválaszolásához a magánjogi berendezkedésünk alapjait szükséges vizsgálni. A magánjogi kódexünk értelmezései alapelvei között szerepel, hogy az alkotmányos berendezkedésünkkel összhangban kell a polgári jogi szabályokat alkalmaznunk.¹ Az Alaptörvényünk a béke mellett foglal állást két helyen is,² a zárzóban kifejezetten ki-

---

* Sándor István, az MTA doktora, tanszékvezető egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest

¹ „E törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni”. Ptk. 1:2. § (1) bekezdése.

² „Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával”. Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés, Q cikkének (1) bekezdése.

emelve, hogy „Legyen béke, szabadság és egyetértés”. A magánjogi szabályainkat tehát kiindulópontként olyan ideális társadalmi környezetre alkották, amely feltételezi azt, hogy fegyveres konfliktusoktól mentes világot élünk és ennek megfelelően kell azokat értelmezni.

Alkalmas-e a magánjogi kódexünk háborús viszonyok idején az emberek jogviszonyait szabályozni? Az Alaptörvényünk fel van készítve a háború esetén alkalmazandó közjogi keretekre. Ismeri a hadiállapot, háborús helyzet, a háborús veszély, a veszélyhelyzet kategóriát.³ A polgári törvénykönyvünk ezeket a kategóriákat nem használja, hiszen értelemszerűen a jogalkotó békés körülményekre tervezett szabályokat alkotott. Kivételesek azok az esetek, amikor a jogalkotó a magánjogi jogviszonyokba direkt módon beavatkozik a háborúra tekintettel.

Korábbi jogalkotásunkban ilyen eset volt a *per procura* házasságkötés (helyesen: *per procurationem*, azaz meghatalmazás útján történő házasságkötés), amikor a házasulandó fél nem személyesen, hanem e célra meghatalmazottja útján jelenti ki az anyakönyvvezető előtt a házasság megkötését. Egyes külföldi házassági jogban elfogadott ez az intézmény nálunk ismeretlen volt, azonban az első világháború idején kiadott 3984/916. M. E. sz. r. felhatalmazása alapján az igazságügyminiszter az ellenség hatalmában lévő hadifoglyoknak, túszoznak, internált egyéneknek megengedhette, hogy házasságuk megkötésénél magukat meghatalmazottal képviseltesék. A 925/917. M. E. sz. r. ezt a kedvezményt a háború ideje alatt katonai szolgálatot teljesítő olyan személyekre is kiterjesztette, akik hadműveleti vagy ahhoz közel eső területen egészségügyi intézetben ápolás alatt állottak.

A háborúk befolyásolták a személyiségi jogokat is. Az 1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes hatalmi intézkedéseket tartalmazta, amely alapvető alapjogokat korlátozott, így a királyi ügyészségnek vagy rendőrhatóságnak kellett kézbesíteni előzetes megvizsgálás érdekében a sajtó köteles példányait, akik megtilthatták annak megjelenését.

A háború esetén a kormányzat, az állam kénytelen közvetlenül beavatkoznia magánjogi viszonyokba, amire az elmúlt években is számos

---

³ Pl. Alaptörvény XIII. cikke, 1. cikk (2) bekezdésének h) pontja, 49. cikk (1) bekezdés a) pontja, különösen 51. cikk (1) bekezdése: „A Kormány szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény – különösen elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség – esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzetet hirdethet ki”.

példát láttunk.⁴ Ugyanakkor a Ptk.-ban is megbújnak azok a jogi normák, amelyek az ilyen szélsőséges helyzetekben létjogosultságot nyernek. Ezek köréből szeretnék az alábbiakban kiemelni néhányat.

3. A vis maior

Elsőre természetesen mindenkinek a *vis maior* kategóriája jut eszébe.⁵ Napjaink joggyakorlata általában ide sorolja azokat a társadalmi eseményeket, amelyek elhárítására az ember önmagában nem képes, ilyen pl. a sztrájk, háború, polgárháború, zavargások (pl. utazási szerződés esetében).⁶

---

⁴ Az Ukrajna területén fennálló fegyveres konfliktus magyarországi következményei miatt az ötéves vagy annál hosszabb időszakra kötött egyes szerződések felmondásának lehetőségéről szóló 491/2022. (XII. 1.) Korm. rendelet; a háborús élelmiszerár-infláció csökkentése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 162/2023. (V. 5.) Korm. rendelet; a földek vonatkozásában gyakorolható elővásárlási jognak a veszélyhelyzet ideje alatti különös szabályairól szóló 424/2023. (IX. 5.) Korm. rendelet; az árfolyelő rendszer létrehozásáról és működéséről szóló 163/2023. (V. 8.) Korm. rendelet stb.

⁵ A *Vis maior* jelenségének egyéb elnevezései pl. *damnum fatale*, *casus fortuitus*, *höhere Gewalt*, *force majeure*, *caso fortuito*, *forza maggiore*, *Act of God*. A *vis maior* jogi megítéléséhez a szakirodalomból: „A *vis maior* fogalma és a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmények az egyes nemzeti jogokban a sok azonos elem mellett is eltérőek lehetnek. Ami a magyar jogot illeti, a *vis maior*nak nincs tételes jogi definíciója sem a rPtk.-ban, sem a Ptk.-ban. A magyar magánjogi irodalom a *vis maior* alatt erőhatalmat, ellenállhatatlan erőt, elháríthatatlan eseményt/erőt ért, és a *vis maior* központi fogalmi elemének az elháríthatatlanságot, az emberi erővel való el nem háríthatóságot tekinti. Az uralkodó álláspont szerint az elháríthatatlanságot objektív értelemben kell felfogni, de fogalmilag az elháríthatatlanságot nem abszolút, hanem relatív mértékkel kell mérni. Marton szemléletes példája szerint a relatív mérték abban nyilvánul meg, hogy bár a villámcsapás magában véve nem *vis maior*, mert van már ellene emberi védekezés, de nem mindenhol, mert ha az úton haladó szekeret éri, akkor ebben a helyzetben nincs ellene emberileg ismert védekezés. Eörsi szerint a technika adott fejlettségi szintje és a gazdaság teherbíró képessége teszi relatívvá az elháríthatatlanság fogalmát. A technika fejlődésével ugyanis időről időre változnak az elháríthatatlanság határai is. A gazdasági teherbíró képesség figyelembevétele pedig azt teszi lehetővé, hogy elháríthatatlannak minősüljön az olyan ok is, ami csak nyilvánvalóan képtelen anyagi áldozatok árán volna elhárítható.” CSÖNDES MÓNKA: *A Covid-19-járvány és a szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés egyes kérdései*. Kártérítési és Biztosítási Jog 2020/3. 26. pont.

⁶ Vékás Lajos egyértelműen a *vis maior* körébe sorolja a háborút járványt: „A kötelezett ellenőrzési körén kívül eső körülményeket természetesen nem lehet tételesen felsorolni, de bizonyos típusokat ki lehet emelni. Ilyen körülménynek tekinthetők minde-

A Ptk. 6:179. §-a értelmében, amennyiben a teljesítés lehetetlenné válik, az a szerződés megszűnéséhez vezet és ennek jogkövetkezményeit kell alkalmazni attól függően, hogy felróható-e a lehetetlenülés valamelyik félnek. Ebben a körben – egyebek mellett – szabályozást nyer az, hogy miképpen szükséges abban az esetben eljárni, ha a lehetetlenülés egyik félnek sem felróható, illetve ha azért csak az egyik, vagy esetleg mindkét fél felelős. Fontos rámutatni arra a kérdésre, hogy ezen rendelkezések arra a helyzetre vonatkoznak, amikor a szerződés keletkezésekor a teljesítés még nem lehetetlen, de valamilyen – alapvetően külső – körülmény bekövetkezésével azzá válik. Ha a lehetetlenülés egyik félnek sem felróható módon következik be, az a felek között egy elszámolási jogviszonyt keletkeztet, azaz a már nyújtott szolgáltatások ellenértékét meg kell téríteni. Amennyiben arra kívánunk hivatkozni egy konkrét jogvitában, hogy a háború okán válik lehetetlenné a szerződés teljesítése, úgy annak bizonyítása fontos kérdés, hogy a teljesítés lehetetlenné válása valóban olyan okból következett be, amelyért egyik fél sem felel.

A háború önmagában még nem jelenti azt, hogy valaki mentesül a kötelezettségeinek teljesítése alól. Ehhez annak egyedi vizsgálata is szükséges, hogy az ellenőrzési körén kívül eső elháríthatatlan erő okozati összefüggésben áll-e a szerződéses szolgáltatás lehetetlenülésével.

---

nekelőtt a vis maior hagyományos esetei. A fél ellenőrzési körén kívülinek tekinthetők tehát a természeti katasztrófák: földrengés, tűzvész, járvány [például a 2019-ben kezdődött ún. új korona-vírusos világméretű járvány (Covid-19) bizonyos következményei], aszály, fagykár, árvíz, szélvihar, villámcsapás stb., továbbá bizonyos politikai-társadalmi események, mint például: háború, forradalom, felkelés, szabotázs, közlekedési útvonal (repülőtér) lezárása. Ide sorolhatók ezen kívül meghatározott állami intézkedések: behozatali-kiviteli tilalmak, devizakorlátozások, embargó, bojkott, országhatár-, országon belüli régiók vagy települések lezárása járvány esetén és hasonló. Ebbe a körbe tartozhatnak adott esetben súlyos üzemzavarok, valamint a szerződésszerű teljesítést lehetetlenné tevő radikális piaci változások (mint drasztikus árrobbanás, a fizetés pénznemének rendkívüli meggyengülése stb.). VÉKÁS LAJOS: *Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban*. Magyar Jog 2020/10. 560sk. Lásd ehhez: IZSÓ KRISZTINA: *A szerződések érdekbeli- és gazdasági lehetetlenüléséről a 2020-as vilá járvány kapcsán*. Magyar Jog 2020/10. 571. PÁZMÁNDI PATRIK: *Mentesülés a kontraktuális kártérítési felelősség alól a COVID-19-járvány, valamint a gazdasági szankciók tükrében*. Kártérítési és Biztosítási Jog 2021/3-4. 4. A vis maior tekintetében ld. pl. a Ptk. 6:535. § (1) bekezdését, miszerint: „Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik”.

Ugyanakkor, abban az esetben, ha az okozatosság fennáll, úgy a szolgáltatás háború okozta lehetetlenülése esetén a kötelezett mentesül a szerződéses kötelezettsége alól, így ez a magánjogi szabály méltányos helyzetet teremt.

4. A háború okozta gazdasági hatások leképződése a szerződéses szolgáltatások egyensúlyára

A háború közvetlen velejárója, hogy a termelés szerkezete átalakul, a kereskedelmi viszonyok megváltoznak, ezek együttesen inflációhoz vezetnek. A pénz értékének csökkenése, romlása, a valorizáció sok esetben gazdasági lehetetlenüléshez vezet. Erre a jelenségre a magánjognak is válaszolnia kell. A jogtörténetből említhetjük ezzel kapcsolatban az első világháborút megelőző időszakból az 1912. évi LXIII. törvényt.

A gyakorlatban alkalmazott megoldás az effektivitási záradék, amikor lerovás szerint határozzák meg a pénztartozás összegét, míg az értékállandósági klauzula esetében a kirovását. Magyarországon a valorizáció vált a gyakorlatban elterjedtté és végül az 1928. évi XII. törvényben is ez szerepelt. Erről egyébként már a Kt. és az 1876. évi XXVII tc. (váltótörvény) is rendelkezett.

A gazdasági lehetetlenüléssel már Hugo Grotius, Augustin Leyser is foglalkozott, majd Bernhard Windscheid elméletét veje, Paul Oertmann vezette tovább. Az ellenőrizhetetlen és ezáltal előre láthatatlan változási körülmények, amelyek a szerződésben alapvető egyensúlyhiányhoz vezetnek és valamelyik félre aránytalan terheket jelentenek, a szerződés megszüntetését indokolják. Ez a megközelítés nem csak a német, de az osztrák jogban is megjelent és a feltűnő értékaránytalanság esetében elfogadott 50%-os szolgáltatásromlást már figyelembe vették. A *pacta sunt servanda* és a *clausula rebus sic stantibus* elve komoly összeütközésbe kerül ezáltal. Olyan esetre, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése valamelyik fél lényeges jogi érdekét sértené (*clausula rebus sic stantibus*), a bírósági szerződésmódosítás lehetősége áll nyitva a Ptk. 6:192. § (1)-(2) bekezdéseiben foglaltaknak megfelelően.

Ehhez kapcsolódik az is, hogy a szinallagmatikus kötelmet eredményező szerződések főszabályként alkalmazásának elvét egészíti ki a római jogban már ismert *laesio enormis*hoz hasonló, a szerződés

érvényességének megtámadására lehetőséget biztosító szabály.⁷ A szabály nem egyedülálló a jogtörténetben. A római jogban is ismeretes volt a *laesio enormis* intézménye, amellyel az ingatlanukat a forgalmi érték felénél kisebb összegű vételárért értékesítő eladókat védték, és biztosították részükre megtámadási lehetőséget.⁸ Ezt a szabályt a középkorban a glosszátorok és a kommentátorok fejlesztették tovább, a kánonjogban is megtalálható volt, majd az újkori magánjogi kódexekben is szerepelt.⁹ Az ALR a kölcsönszerződések esetében az adós számára biztosított megtámadási jogot, a francia Code civil (1674. §) az ingatlan eladója számára adott megtámadási lehetőséget két éves határidőn belül, amennyiben a vételár nem az ingatlan értékétől több mint 7/12-eddel eltért (*lésion énorme*).¹⁰ Az itáliai királyság 1865. évi polgári törvénykönyve (1529. cikkelye) a felértúli sérelemhez köti a megtámadási jog gyakorlását ingatlan eladása esetén.¹¹ Az osztrák ABGB-ben valamilyeni szerződésre általános jelleggel került beépítésre a felértúli sérelem szabálya. A német BGB-ben csak az uzsorás szerződések (*Wucher*) érvénytelensége került szabályozásra és ezt vette át a svájci Kötelmi Törvénykönyv (OR) is. Közép- és Kelet-Európában az 1964. évi szovjet Ptk. (58. §), az 1964. évi lengyel Ptk. – hasonlóan a bolgár Ptk. megoldásához – érvénytelenség jogkövetkezményét fűzi a kizsákmányoló, uzsorás szerződésekhez, míg az 1964. évi csehszlovák Ptk. elállási jogot biztosított a sérelmet szenvedő fél számára. A magyar magánjogban nem volt előzménye a feltűnő értékaránytalansággal megkötött szerződések megtámadhatóságának, sőt a magánjogi irodalomban kifejezetten

---

⁷ A *laesio enormis*, illetve a *laesio ultra dimidium* elnevezések középkori eredetűek. A *laesio enormis* római jogi szabályainak kialakulásával és a jogirodalmával kapcsolatban lásd pl. DÖMÖTÖR LÁSZLÓ: *Szemponatok a felértúli sérelem doktrínájának jogszszehasonlító vizsgálatához*. In: Jogi Tanulmányok 1996. 275. skk. DÖMÖTÖR LÁSZLÓ: *Észrevételek a laesio enormis és továbbélése kérdéshez*. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis 1995/96. 45. skk.

⁸ Ld. ehhez FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei* (2023). Novissima, Budapest, 513. skk., KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalansági problémái a szerződési jogban I*. Magyar Jog 1999/2. 66. skk., SIKLÓSI IVÁN: *Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésének néhány kérdése a római jogban és annak továbbélése során*. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis 42 (2005) 67. skk.

⁹ Ld. ehhez KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *i. m.* 68. skk.

¹⁰ Art. 1674. Code civil

¹¹ Az 1942. évi, ma is hatályos olasz polgári törvénykönyv (1448 és 1450. §) az 1865. évi Codice civile del Regno d'Italia szabályozásához képest már nem csak ingatlan esetében alkalmazható.

a kereskedelmi forgalom biztonságával ellentétesnek ítélték meg ennek a szabálynak az esetleges bevezetését.¹²

A Ptk. 1957. évi tervezetében már szabályozásra került a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülbségének esete, ami az uzsorás szerződésekkel szembeni jogvédelmet is biztosítani kívánta és megtámadási jogot adott a sérelmet szenvedő félnek. A szabályozással kapcsolatban kifejezésre jutott számos kritikai észrevétel alapján az 1959. májusi tervezet már külön tényállási elemet biztosított az uzsorás szerződésnek a semmisség jogkövetkezményével és a feltűnő értékkülbséggel megkötött szerződésnek a megtámadhatóság jogkövetkezményével. A gyakorlatban számos esetben felmerült a régi Ptk. 201. § (2) bekezdésére alapított peres jogvita,¹³ ezért a bírósági gyakorlat egységesítése érdekében a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma 1985. december 16-án kibocsátotta a 267. számú állásfoglalását.

A régi Ptk. szabályozását számos kritika érte. Kecskés László professzor szerint alkotmányossági szempontból támadható a szabályozás arra hivatkozva, hogy a „méltányosság és a jogbiztonság ütközik egymással”,¹⁴ így a régi Ptk. szabálya ilyen formában nem megalapozott, legfeljebb a magánszemélyek egymás közötti szerződéses jogviszonyában lehet indokolt annak fenntartása,¹⁵ de ez is csak fenntartásokkal, mivel számos más jogi eszközt biztosít a Ptk. a sérelem kiküszöbölésére.¹⁶ Vékás Lajos professzor hasonló szellemben arra mutat rá, hogy a fejlett piacgazdaságban a kereskedelmi forgalom követelményei

---

¹² Ld. ehhez KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalansági problémái a szerződési jogban II.* Magyar Jog 1999/3. 129. sk., SZÉCSÉNYI LÁSZLÓ: *Jegyzetek a Ptk. 201. §-a (2) bekezdésének alkalmazásához.* Bírák Lapja 1999/2. 16.

¹³ VÉKÁS LAJOS: *Kritikai értékelés a Ptk. 201. §-ának gyakorlatáról.* Magyar Jog 1985. 783. LAJER ZSOLT: *A feltűnő értékaránytalanság tilalmáról.* Magyar Jog 1999/2. 106. skk.

¹⁴ KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás II. (i. m.)* 135.

¹⁵ KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás II. (i. m.)* 137.

¹⁶ Találó az a megfogalmazás, miszerint: *“A vagyonával rendelkező, önmaga és tulajdona védelmére feljogosított, a személyi integritását féltve őrző polgár magánjogi képéhez lealacsonyító a döntésképtelenség és a felelőtlenség képzetét párosítani”.* KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás II. (i. m.)* 138.

a magánjogi szerződések esetében is alkalmazandó, így csak a fogyasztóvédelem terén indokolt bizonyos védelmi helyzetek megteremtése.¹⁷

Kétségtelen, hogy a feltűnő értékaránytalanságra alapított érvénytelenség bizonyos fokig a megfontoltan eljáró, körültekintő polgár emberképét ássa alá. Ennek a szabálynak a jogosultsága piacgazdasági körülmények között egyértelműen vitatható, azonban olyan kivételes esetekben, amikor a külső körülmények ilyen szerződések megkötésére kényszerítik rá a jogalanyokat, mégis korrekciókat biztosít a társadalmi igazságosság eszményének megvalósítása érdekében.

5. A szükséghelyzet, közérdekű használat, kisajátítás

A szükséghelyzet olyan kategória, amely a tulajdonos jogainak jogszerűen korlátozására ad lehetőséget.¹⁸ A tulajdonosnak a tulajdonában álló dologhoz fűződő jogai háttérbe kerülnek olyan esetben, ha másnak az életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély áll fenn. Ilyen esetben a tulajdonosnak tűrés kötelezettsége van annak érdekében, hogy a veszély megszüntetése céljából a dologát igénybe vegyék, vagyis használják, illetve akár felhasználják vagy abban kárt okozzanak. Amennyiben a veszély más vagyonát fenyegeti, úgy az arányosság elvének érvényesülnie kell, vagyis a szükséghelyzetben a tulajdonos dolga nem szenvedhet nagyobb kárt, mint amennyi a más személy tulajdonában álló dolog mentésének elmaradása esetén keletkezne. A szükséghelyzetbe került személy részéről a károkozás jogosan történik, így a tulajdonos vele szemben csak kártalanításra jogosult. A polgári jogi viszonyokban minden károkozás jogellenes, kivéve, ahol a törvény ezt külön megengedi, és önmagában a károkozás ténye megalapozza a kártérítési kötelezettséget. A jogellenesség külön bizonyításra nem szorul. Abban az esetben azonban, ha bárki,

---

¹⁷ VÉKÁS LAJOS: *Autópálya-használati szerződések és a Ptk. 201. § (2) bekezdése*. Magyar Jog 1998/6. 322. Hasonló álláspontot képvisel KEMENES ISTVÁN: *A szerződés érvénytelenségének egyes kérdései a gazdasági szerződéses gyakorlatban*. Polgári jogi kodifikáció 2002/2. 23.

¹⁸ „Másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetén a tulajdonos köteles tűrni, hogy dologát a veszély megszüntetése céljából a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják vagy abban kárt okozzanak. Más vagyonát fenyegető veszély esetén ez a kötelezettség a tulajdonost akkor terheli, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében érheti”. Ptk. 5:26. §-a.

aki a veszély megszüntetése érdekében eljár indokolatlanul nagy kárt okozott, úgy vele szemben a szerződésen kívüli károkozás alapján léphet fel a tulajdonos.

A közérdekű használat célja az, hogy meghatározott közművek, közszolgáltatáshoz kapcsolódó létesítmények megépítése, használata, rendszeres karbantartása érdekében a tulajdonost tűrésre kötelezzék.¹⁹ Az egyes közérdekű használatra vonatkozó konkrét helyzetek jogszabályban meghatározott esetekben állnak fenn. A közérdekű használatból eredően azzal, hogy valakinek a tulajdonában álló dologbeli jogát korlátozzák, ez mások számára (is) előnyöket jelent.

A kisajátítás az egyik legdrasztikusabb beavatkozás a magántulajdonba.²⁰ Bizonyos esetekben – és ilyen a háború is – hatékony eszközként jelent a köz érdekében.

6. Összegzés

Az előzőekben ismertetett magánjogi szabályok a békebeli társadalmi és gazdasági viszonyokra is alkalmazhatók, viszont a háborús környezetben kiemelt jelentőséget kaphatnak. Az elháríthatatlan külső erő, a bírósági szerződésmódosítás, a feltűnően nagy értékaránytalanság, a szükséghelyzet, a közérdekű használat és a kisajátítás a háború idején alkalmas arra, hogy a köz és a különös méltánylást érdemlő magánérdekek érvényre jutásának megfelelő tételes jogi háttérrel teremtsenek.

Georges Clemenceau szerint „könnyebb háborúzni, mint békét kötni”. Elvitathatatlan az igazságtartalma ennek a klasszikussá vált idézetnek, de bízunk kell abban, hogy a racionális emberi gondolkodás és viselkedés meghozza a gyümölcsöt és a háborús konfliktusok mérsékelhető, megszüntethetőek lesznek. Mindez egyúttal egyes magánjogi szabályoknak az ilyen esetekre történő alkalmazását is kiüresítik, amit azonban a legkevésbé sem bánánk.

Felhasznált irodalom:

CSÖNDES MÓNIKA: *A Covid-19-járvány és a szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés egyes kérdései*. Kártérítési és Biztosítási Jog 2020/3

DÖMÖTÖR LÁSZLÓ: *Észrevételek a laesio enormis és továbbélése kérdéshez*.

---

¹⁹ Ptk. 5:27. §-a.

²⁰ Ptk. 5:43. §-a és a kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény.

- Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis 1995/96.
- DÖMÖTÖR LÁSZLÓ: *Szemponatok a felértúli sérelem doktrínájának jogösszehasonlító vizsgálatához*. In: Jogi Tanulmányok 1996.
- FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és institúciói* (2023). Novissima, Budapest.
- IZSÓ KRISZTINA: *A szerződések érdekbeli- és gazdasági lehetetlenüléséről a 2020-as világjárvány kapcsán*. Magyar Jog 2020/10.
- KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalansági problémái a szerződési jogban I*. Magyar Jog 1999/2.
- KECSKÉS LÁSZLÓ és munkaközössége: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalansági problémái a szerződési jogban II*. Magyar Jog 1999/3.
- KEMENES ISTVÁN: *A szerződés érvénytelenségének egyes kérdései a gazdasági szerződéses gyakorlatban*. Polgári jogi kodifikáció 2002/2.
- LAJER ZSOLT: *A feltűnő értékaránytalanság tilalmáról*. Magyar Jog 1999/2.
- PÁZMÁNDI PATRIK: *Mentesülés a kontraktuális kártérítési felelősség alól a COVID-19-járvány, valamint a gazdasági szankciók tükrében*. Kártérítési és Biztosítási Jog 2021/3-4.
- SIKLÓSI IVÁN: *Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésének néhány kérdése a római jogban és annak továbbélése során*. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis 42 (2005).
- SZÉCSÉNYI LÁSZLÓ: *Jegyzetek a Ptk. 201. §-a (2) bekezdésének alkalmazásához*. Bírák Lapja 1999/2.
- VÉKÁS LAJOS: *Autópálya-használati szerződések és a Ptk. 201. § (2) bekezdése*. Magyar Jog 1998/6.
- VÉKÁS LAJOS: *Kritikai értékelés a Ptk. 201. §-ának gyakorlatáról*. Magyar Jog 1985.
- VÉKÁS LAJOS: *Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban*. Magyar Jog 2020/10.